

Тема 1. Як пов'язані гендер та довкілля?

Що таке гендер?

- **Гендер** – це певні соціальні ролі, що їх очікують від чоловіків і жінок.
- **Гендерні стереотипи** – уявлення про соціальні ролі для чоловіків і жінок, базовані передусім на біологічних ознаках.
- **Гендерна рівність** – рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства.

Більше про гендер за посиланням:

- http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/12117/Tema_1.pdf?sequence=6&isAllowed=y

Чому важлива гендерна рівність при вирішенні довкільних проблем

- Соціально сконструйовані ґендерні ролі створюють відмінності в способах поводження жінок та чоловіків щодо навколишнього середовища та способів, за якими вони можуть діяти (або уникати дії) як агенти змін навколишнього середовища. Навіть порівняно простий розподіл праці на основі статі може вплинути на те, як вони взаємодіють з довкіллям.
- Якщо чоловіки ловитимуть рибу тільки у відкритому морі, а жінки лише в прибережних мангрових екосистемах, то вони матимуть різні набори екологічних знань та досвіду. Або якщо більшість чоловіків їздитимуть на роботу машиною, тоді як більшість жінок – громадським транспортом, то вони сприйматимуть та змінюватимуть довкілля з різних точок зору.

Джерела:

https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/14764/Gender_and_environment_outlook_HIGH_res.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Ключові аспекти щодо взаємозв'язку гендеру та довкілля

- На довкілля впливають культурні, соціальні та економічні структури та процеси. Це має наслідки на те, чи мають жінки та чоловіки однаковий доступ до природних ресурсів та як використовують їх.
- Гендерні відносини впливають на те, як організовуються сім'ї, громади та установи. Це також впливає на те, як приймаються рішення та управляються ресурси.
- Взаємодія між жінками, чоловіками та довкіллям диференціюється за їх ролями, потребами, обов'язками та владними відносинами.
- Гендерна нерівність впливає на стале управління природними ресурсами. Деградація навколишнього середовища та зміна клімату, як правило, збільшують ці нерівності.
- Екологічні втручання не є гендерно-нейтральними: екологічна політика та проекти впливають на чоловіків і жінок по-різному.

Джерела:

UN Environment. 2016. Global Gender and Environment Outlook

Чоловіки та жінки діють по-різному

Особисті дії	% чоловіків	% жінок
Сортування відходів для переробки	76%	81%
Економне використання електроенергії	61%	66%
Економне споживання води	51%	58%
Скорочення споживання штучних виробів	38%	43%
Покупка сезонних та місцевих продуктів	26%	32%
Еко-дружня мобільність	27%	29%
Менше використання особистої машини	25%	23%
Покупка більш еко-дружньої машини	24%	17%

Джерела:

http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/archives/eb_special_320_300_en.htm

Гендер та довкілля в історичному розрізі

- Ще на Першій Жіночій Конференції ООН, 1975 (Мехіко), відома індійська філософка та екоактивістка Вандана Шива піднімала питання «жінки та довкілля», однак громадська діяльність у даному напрямку стала активною лише у 1980-х роках, коли уряди та агентства розвитку стали активно усвідомлювати необхідність врахування гендерних питань у програмах управління навколишнім середовищем та природних ресурсів.
- Третя жіноча конференція ООН в Найробі в 1985 році була одним з перших міжнародних форумів, де було зазначено зв'язок між сталим розвитком, участю та розширенням можливостей жінок, а також гендерної рівності та справедливості. У Найробській Стратегії навколишнє середовище було включено як сфера, що хвилює жінок.

<https://www.unsystem.org/content/first-world-conference-women-1975-0>

<https://www.unmultimedia.org/s/photo/detail/122/0122989.html>

Гендер та довкілля в історичному розрізі

- В подальшому стало зрозуміло, що активна участь жінок та інтеграція гендерних питань в екологічну політику є критичними детермінантами сталого розвитку, тому питання «гендер та довкілля» є одним із ключових тез у подальших міжнародних документах, зокрема в Декларації Ріо-де-Жанейро щодо навколишнього середовища та розвитку (1992), Цілей розвитку тисячоліття (2000), Йоганесбурської декларації зі сталого розвитку (2002), Цілей сталого розвитку (2016) та інших.

Міжнародні зобов'язання щодо гендерної рівності та охорони довкілля

1979	Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок набрала чинності в 1981 р.
1992	Конференція ООН з довкілля і розвитку в Ріо-де-Жанейро, Декларація Ріо-де-Жанейро, Порядок денний на XXI століття
1992	Базельська конвенція про контроль за транскордонним перевезенням небезпечних відходів та їх видаленням
1993	Конвенція про біорізноманіття вступила в дію
1994	Рамкова конвенція ООН про зміну клімату вступила в дію
1995	Пекінська декларація та Платформа дій
1996	Конвенція ООН про боротьбу з опустелюванням набула чинності
2000	Цілі розвитку тисячоліття

Міжнародні зобов'язання щодо гендерної рівності та охорони довкілля (продовження)

2004	Роттердамська конвенція про процедуру попередньої згоди відносно окремих небезпечних хімічних речовин та пестицидів у міжнародній торгівлі вступила в дію
2005	Пекін+10
2008	Гендерний план дій до Конвенції про біорізноманіття
2010	Стратегічний план з біорізноманіття на 2011-2020 роки
2012	Ріо+20
2014	Нагойський протокол до Конвенції про біорізноманіття та Стокгольмська конвенція про стійкі органічні забруднювачі вступила в дію
2015	Цілі сталого розвитку
2015	Паризька угода
2017	Мінаматська конвенція про ртуть

Фінансові механізми охорони довкілля

Глобальний екологічний фонд (ГЕФ)

Заснований в 1991 р. як незалежний фінансовий механізм надання країнам, що розвиваються, грантів на реалізацію проектів, які позитивно впливають на стан глобального довкілля та сприяють формуванню сталих джерел доходів місцевого населення. Надає гранти на здійснення проектів у таких галузях: біорізноманіття, зміна клімату, міжнародні води, деградація земель, захист озонового шару та стійкі органічні забруднювачі. ГЕФ є найбільшим джерелом фінансування проектів, спрямованих на поліпшення стану глобального навколишнього середовища.

Зелений кліматичний фонд

Створений у 2010 році 194 країнами, які є учасниками Рамкової конвенції ООН про зміну клімату. Фонд допомагає країнам, що розвиваються, обмежувати чи зменшувати викиди парникових газів та адаптуватися до змін клімату. Діяльність Фонду спрямована на популяризацію зміни парадигми в умовах низького рівня викидів та стійкості до клімату, беручи до уваги потреби країн, які особливо вразливі для впливу зміни клімату.

Глобальний екологічний фонд та інтеграція гендерних питань

- Проекти ГЕФ спрямовані не тільки на гарне розуміння відповідних гендерних відмінностей, ролей та потреб, але також активно проводять заходи, спрямовані на популяризацію гендерної рівності та розширення можливостей жінок як частини вирішення проблем вирубки лісів, деградації земель та втрати біорізноманіття, а також для зменшення викидів парникових газів , шкідливих хімікатів та відходів.

Джерела:

GEF. 2017. Policy on Gender Equality

https://www.thegef.org/sites/default/files/council-meetingdocuments/EN_GEF.C.53.04_Gender_Policy.pdf

Чому гендерний підхід важливий?

- Чоловіки та жінки використовують природні ресурси по-різному, і мають різні ролі та знання в галузі використання та управління природними ресурсами. Отже, природоохоронні політики, програми та проекти впливають на чоловіків та жінок по-різному.

<https://www.conservation.org>

Переваги гендерного підходу

Забезпечує краще розуміння відношення чоловіків та жінок до довкілля (знання, потреби, ролі, пріоритети)

Визначає для кожного гендеру різні способи доступу, використання та контролю природних ресурсів та послуг

Підтримує рівні можливості для чоловіків та жінок щодо отримання вигід від екологічної політики та проектів

Висвітлює питання управління та прав для більш ефективної екологічної політики та програмування

Створює можливості максимально збільшити внесок як жінок, так і чоловіків в сталий розвиток

Елементи гендерного підходу

Гендерні консультації із зацікавленими сторонами

- Визначте жінок і чоловіків, на яких може вплинути проектна діяльність, та забезпечте рівну участь та прийняття рішень протягом всього проекту за допомогою інклюзивних та гендерно-орієнтованих консультацій із усіма зацікавленими сторонами

Гендерний аналіз

- Збір та аналіз гендерної інформація для врахування під час планування, впровадження, моніторингу та оцінки проекту

Гендерно-орієнтована діяльність

- Діяльність проекту повинна враховувати гендерні відмінності та сприяти розширенню прав і можливостей жінок

Гендерно-орієнтовані моніторинг та оцінка

- Визначте та включіть гендерно-чутливі показники та цілі для вимірювання результатів проекту в процесі моніторингу, оцінки, звітування та поширення досвіду

Джерела:

GEF (2018): Guidance to Advance Gender Equality in GEF projects and programmes. https://www.thegef.org/sites/default/files/council-meetingdocuments/EN_GEF.C.54.Inf_.05_Guidance_Gender.pdf

Гендерний підхід в проектах Програми малих Грантів ГЕФ

Програма малих грантів (ПМГ) ПРООН-ГЕФ заснована у 1992 під час Саміту Землі в Ріо-де-Жанейро. Наразі програма впроваджується у більше ніж 125 країнах світу і сприяє інноваціям в громадах, розвитку потенціалу та розширення можливостей через проекти сталого розвитку місцевих організацій громадянського суспільства з особливим врахуванням корінних народів, жінок та молоді. ПМГ підтримує проекти неурядових організацій та громад, демонструючи, що діяльність громади може бути добре збалансованою між потребами людини та екологічними викликами. Програма є корпоративною програмою ГЕФ, впроваджується Програмою Розвитку ООН (ПРООН) та виконується Організацією ООН з питань впровадження проектів (UNOPS).

Основними сферами діяльності програми є зміна клімату та адаптація, збереження біорізноманіття, захист міжнародних вод, зменшення впливу стійких органічних забруднювачів та попередження деградації земель.

Джерела:

<http://www.sgpinfo.org.ua>

Гендерний підхід в проектах Програми малих Грантів ГЕФ (приклад 1)

Нитки для життя: Використання традиційних знань для захисту видів бавовни, що перебувають під загрозою зникнення

- Асоціація (Artesanas Association of Arbolsol and Huaca de Barro) була заснована в Перу за підтримки ПМГ ГЕФ, щоб спростувати урядові припущення, що дикі кольорові види бавовни є джерелом поширення бавовняно-небезпечних шкідників у регіоні.
- Ця заборона уряду значною мірою вплинула на доходи корінних громад регіону, які залежали від продажу природних видів бавовни. Це також призвело до майже повного зникнення деяких видів бавовни. Вищезазначена Асоціація, що складається із жінок, які походять з корінних громад, спрямована на активізацію культурної традиції, яка опинилася під загрозою, з виробництва натуральної кольорової бавовни, стимулюючи місцеву економіку.
- В результаті проекту 45 жінок з корінних народів висадили види бавовни, що перебувають під загрозою зникнення на 18 гектарах землі. Зосереджуючись на методах органічного вирощування, без використання хімічних добрив та пестицидів, вони захищали свої місцеві екосистеми від забруднення. Вони також здійснили вплив на біорізноманіття, рятуючи від вимирання кілька природних видів. Ці проекти покращили соціальний статус та визнання жінок у громадах.

Джерела:

GEF. Threads of Life: Women Restoring Wild Cotton Species and Indigenous Practices in Peru. Available from <https://www.thegef.org/news/threads-life-women-restoring-wildcotton-species-and-indigenous-practices-peru>

Гендерний підхід в проектах Програми малих Грантів ГЕФ (приклад 2)

Устрична жіноча асоціація (TRY Oyster Women's Association)

- Проекти ПМГ ГЕФ зосереджені як на забезпечення гендерної рівності та розширення можливостей жінок, так і на сталість та захист уразливих екосистем через заходи на місцевому рівні. Проект в Гамбії є одним із таких.
- Устрична жіноча асоціація об'єднує 500 жінок-збирачок устриць з 15 селищ у Гамбії. Збирачки об'єднуються в кооперативи, де вони обмінюються технічними методами збору устриць та отримують підготовку у галузі розвитку малих підприємств. Кооперативи забезпечили доступ до відповідного обладнання та технологій, встановили більш високі стандарти для робочих та санітарних умов і допомагали координувати обробку, упаковку та збут устриць. Кооперативи також були мобілізовані для відновлення мангрових лісів та надання освітніх послуг місцевому населенню щодо переваг екологічно відповідального управління ресурсами. Асоціація також здійснює проект мікрофінансування, який надає місцевим жінкам доступ до основних кредитних і ощадних послуг, фінансових консультацій, бізнес-тренінгів та курсів з питань грамотності.
- Крім того, завдяки проекту жінки Асоціації відігравали провідну роль у розробці та впровадженні Сталого Плану Спільного Управління водно-болотними угіддями Танбі.

Джерела:

https://sgp.undp.org/index.php?option=com_content&view=article&id=304&Itemid=253

Гендерний підхід в проектах Програми малих Грантів ГЕФ (приклад 3)

Фрагменти Надії: Більше коралів, більше риби

- ПМГ також підтримувала НУО, очолювану жінками, під назвою «Фрагменти надії», у їх діяльності щодо захисту та збереження біорізноманіття морських екосистем в Белізі. НУО зосереджувала увагу на коралових рифах і мангрових заростях; ці екосистеми функціонують як середовище існування для багатьох морських видів і становлять першу лінію захисту від зміни клімату.
- Починаючи з 2017 року, НУО пересадив понад 90 000 коралів до рифів Белізу і відновив 53 мангрових екосистем уздовж узбережжя Белізу, покращивши здоров'я екосистем та збільшивши біорізноманіття.
- НУО також проводить тренінги для жінок, чоловіків та молоді з використанням технологій відновлення коралів та пропонує екологічні екскурсії для туристів як спосіб впливу на знання та отримання доходу для забезпечення сталості проекту.

Джерела:

<http://fragmentsofhope.org/>

Як пов'язаний гендер та основні питання охорони довкілля?

- Забезпечення гендерної рівності має тісний взаємозв'язок з питаннями збереження біорізноманіття, зміни клімату, деградації земель, міжнародних вод та зменшення викидів шкідливих хімічних речовин

Гендер та біорізноманіття

- Гендерні відносини відіграють ключову роль щодо доступу до біологічних ресурсів, їх використання та управління ними. До цього часу: жінки, як правило, є користувачами та доглядачами біологічних ресурсів для потреб споживання та продовольства, включаючи відповідальність у галузі малого сільського господарства. Чоловіки найчастіше несуть відповідальність за комерційне використання природних ресурсів і, як правило, відіграють провідну роль у прийнятті рішень.

Джерела:

<https://rmportal.net>

Гендер та біорізноманіття: *факти та цифри*

- У порівнянні з чоловіками, жінки часто можуть ідентифікувати більш широкий спектр видів рослин. Дослідження, проведене в Сьєрра-Леоне, показало, що в одній і тій же обстановці жінки можуть вказати 31 спосіб використання дерев, тоді як чоловіки - лише 8.
- Жінки у домогосподарствах виробляють вчетверо більше доходів від лісової продукції, ніж чоловіки. Однак, чоловіки беруть участь у формальному управлінні лісами.
- У 135 різноманітних існуючих товариствах жінки збирають близько 80 % усіх диких овочів, що використовуються для харчування.

Джерела:

CBD. Gender Perspectives on Biodiversity. <https://www.cbd.int/gender/doc/fs-gender-perspectives-en.pdf>

GEF Website. <https://www.thegef.org>

IUCN. 2012. Biodiversity: Gender Makes the Difference.

https://portals.iucn.org/union/sites/union/files/doc/gender_makes_the_difference_biodiversity.pdf

Shanley, S. & Gaia, G.R. 2001. Equitable Ecology: Collaborative Learning for Local Benefit in Amazonia.

Agriculture Systems, 73: 83-97 <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0305750X14000692>

Гендер та зміна клімату

- Зміна клімату та гендерна нерівність є, мабуть, двома найбільшими проблемами сьогодення. Вплив кліматичних змін, у тому числі на доступ до продуктивних та природних ресурсів, посилює існуючу гендерну нерівність. Залежність жінок від нерівного доступу до землі, води та інших ресурсів, що ускладнюється обмеженою мобільністю робить їх вкрай уразливими до зміни клімату. Щоб глобальна температура знизилася нижче 2°C і для ефективної адаптації до зміни клімату, кліматична політика та дії повинні включати знання, досвід та перспективи як жінок, так і чоловіків.
- Гендерна нерівність часто перешкоджає жінкам повною мірою сприяти кліматичному плануванню, виробленню та впровадженню політики. Проте, коли жінки включаються в політику та дії, то результати часто стають більш ефективними, враховують різні потреби та перспективи, а також надають широкі переваги громадам.

Гендер та зміна клімату: факти та цифри

- В усьому світі жінки, як правило, більше страждають від наслідків стихійних лих, включаючи катастрофи, пов'язані з кліматом, у порівнянні з чоловіками. Наприклад, жінки становлять 61% загиблих в М'янмі після циклону Наргіс в 2008 році, 70 % після цунамі 2004 року в Індійському океані в Банда-Ачех. Під час спеки, яка зачепила Європу в 2003 році, більшість смертей у Франції були серед літніх жінок.

Джерела:

European Capacity Building Initiative. 2017. Pocket Guide to Gender Equality under the UNFCCC.
<http://wedo.org/wp-content/uploads/2017/11/FinalGender.pdf>

GEF website. <https://www.thegef.org>

Global Gender and Climate Alliance / IUCN. 2015. Roots for the Future.
<https://portals.iucn.org/library/sites/library/files/documents/2015-039.pdf>

Гендер та деградація земель

- Земля підтримує все живе, але понад третина – понад 2 мільярди гектарів земель – деградовані. Мета Конвенції ООН по боротьбі з опустелюванням полягає в тому, щоб кожна країна могла уникнути нової деградації земель, і близько 500 мільйонів гектарів деградованих земель в усьому світі були відновлені.
- Жінки відіграють центральну роль у використанні та догляді за землею. Збільшення рівноправного доступу до ключових ресурсів та забезпечення землеволодіння для жінок може значно покращити рівень їх існування та запобігти деградації земель. Для цього потрібні цілеспрямовані дії, такі як збільшення можливостей жінок для доступу до ресурсів, які їм потрібні, включаючи безпечне землеволодіння, кредит та технології для покращення засобів до існування, управління земельними ресурсами та стабільність боротьби з посухою.

Гендер та деградація земель:

факти та цифри

- Сьогодні деградація земель впливає на понад 1,3 мільярда людей, більше частина яких - жінки та діти. Жінки вдвічі більше страждають від недоїдання, ніж чоловіки.
- Жінки-фермери отримують лише 5 % усіх служб підтримки сільського господарства.
- Жінки, як правило, володіють меншою кількістю землі, ніж чоловіки. У більшості регіонів світу вони відповідають за 20% господарств. У Уганді, хоча 97 відсотків жінок мають доступ до землі, лише 7 відсотків фактично належать жінкам.

Джерела:

FAO, Agricultural Support System (undated). www.fao.org/docrep/005/y3969e/y3969e05.htm

GEF website. <https://www.thegef.org>

UNCCD. 2017. Turning the Tide: The gender factor in achieving Land Degradation Neutrality.

<http://www2.unccd.int/publications/turning-tide-genderfactor-achieving-land-degradation-neutrality>

UN Environment. 2016. Global Gender and Environment Outlook, 2016.

- [https://www.unenvironment.org/resources/report/global-gender-and-environmentoutlook>](https://www.unenvironment.org/resources/report/global-gender-and-environmentoutlook)

Гендер та міжнародні води

- Водні ресурси не мають національних кордонів. Оскільки 70% Землі складається з океанів, а 60% території розташовується на спільних басейнах, декілька держав спираються на загальні водні екосистеми.
- Водні ресурси надають послуги та ресурси, необхідні для добробуту людей. Проте вони часто експлуатуються, забруднюються та погано регулюються, що суттєво впливають на людей та довкілля. Багаторічна співпраця необхідна для забезпечення сталого використання спільних водних ресурсів.
- Оскільки жінки та чоловіки по-різному взаємодіють з водними ресурсами, їхня рівна участь у трансграничному водному господарстві повинна бути забезпечена та. Їхні додаткові знання та досвід також сприяють збереженню міжнародних вод.

Гендер та міжнародні води: *факти та цифри*

- У всьому світі жінки складають 47% працівників рибного господарства, але в основному займаються неформальною обробкою та торгівлею.
- Часто тільки землевласники мають право брати участь у асоціаціях водокористувачів. Оскільки це в основному чоловіки, потреби жінок менш представлені.
- За відсутності централізованого водопостачання жінки та дівчата, як правило, несуть відповідальність за збір води, витрачаючи приблизно 40 млрд. год на рік.
- Враховуючи діяльність, пов'язану з водою, жінки та дівчата особливо вразливі до хвороб, пов'язаних з водою.

Джерела:

CAP-Net, GWA. 2014. Why Gender Matters. A Tutorial for Water Managers.

www.thewaterchannel.tv/gender/content/img/frd-fullresource-document-web-version.pdf

GEF. 2017. Focal Area Strategies and Strategic Programming for GEF-4.

www.thegef.org/sites/default/files/documents/GEF4-Focal-Area_strategy.pdf

UNEP, UN Women, PBSO and UNDP. 2013. Women and Natural Resources Unlocking the Peacebuilding Potential.

<http://www.undp.org/content/dam/undp/library/crisis%20prevention/WomenNaturalResourcesPBreport2013.pdf>

Гендер та хімічні речовини

- Хімікати - від медицини та збереження здоров'я, до добрив та пестицидів для підвищення продуктивності сільськогосподарської продукції - відіграють важливу роль в людському суспільстві. Проте, незважаючи на їхні переваги, хімікати можуть також мати серйозні наслідки, якщо вони не управляються належним чином. Зокрема, вони впливають на навколишнє середовище та можуть негативно вплинути на здоров'я людей та добробут, а вагітні жінки та немовлята є найбільш вразливими.

Гендер та хімічні речовини: факти та цифри

- Близько 85% працівників, які працюють з пестицидами на комерційних фермах та плантаціях - це жінки, які часто працюють, незважаючи на те, що вони вагітні або годують груддю.
- Зростання захворюваності жіночого раку молочної залози спостерігається на глобальному рівні. Медичні докази свідчать про взаємозв'язок між раком молочної залози та впливом хімікатів.
- Встановлено, що різні хімічні речовини, що використовуються в косметичній промисловості, є небезпечними для здоров'я людей. Опитування 2004 року в Сполучених Штатах показало, що жінки застосовують щоденно 12 продуктів для особистої гігієни, що складаються із 168 унікальних інгредієнтів, тоді як чоловіки в середньому використовують лише 6 продуктів, що складаються з 85 унікальних інгредієнтів.

Джерела:

UN Environment. 2016. Global Gender and Environment Outlook, 2016.

<https://www.unenvironment.org/resources/report/global-gender-and-environmentoutlook>

Додаткові відеоматеріали

- Гендерна рівність: Зараз (англійською)
<https://www.youtube.com/watch?v=4viXOGvvu0Y>
- Майкл Кіммел: Рівність статей корисна всім, у тому числі чоловікам (російською)
https://www.youtube.com/watch?v=IBd3bo_Cypg

Питання для самоконтролю

- Що таке гендер?
- Чому важлива гендерна рівність в питаннях охорони довкілля?
- Як взаємопов'язані гендер та довкілля?
- Які основні міжнародні документи у галузі охорони довкілля декларують гендерну рівність?
- Чому гендерний підхід важливий?
- Які переваги гендерного підходу?
- Які елементи гендерного підходу в проектному менеджменті?
- Як застосовують гендерний підхід в ПМГ ГЕФ?